

tem oziru storilo, češ, da je to njegova zasluga. Razveselivo je pač, če ravna naše korake in sklepe daleč odzunaj; mene še posebno veseli, da dela vse to tista roka, ki je prej toliko časa podpisovala napredna načela, sedaj podpisuje program S. L. S. in bo najbrž, če ji bo to kazalo, tudi Vam, gospoda na desni, napravila svoj spoštljivi kompliment. (Veselost.) — Toda o tem ne bom dalje govoril, ampak izpregovoriti hočem še nekaj besed glede koristi, ki bi jih imelo ne samo učiteljstvo, ampak ki bi jih imela sploh vsa naša domovina od pravočasne regulacije učiteljskih plač.

Poleg splošnega boljšega šolskega napredka, ki bi se dosegl, če bi bilo učiteljstvo zadovoljno — saj bi se odvrnilo od postranskega privatnega zaslužka, zaradi katerega izgublja toliko časa in toliko telesnih in duševnih sil, moglo popolnoma posvetiti svojemu poklicu — je treba pomisliti, da bi imel dobiček tudi kmet, trgovec, obrtnik, ker je učiteljstvo njegov konsument.

Toda ne glede na to nastane vprašanje: Ali učiteljstvo takšno, kakršno je danes, zasluži izboljšanje plač ali ga ne zasluži? Jaz pravim, da ga zasluži, in sicer zaradi tega, ker se naše učiteljstvo strogo drži tiste naloge, ki mu jo nalaga § 1. državnega šolskega zakona iz leta 1869. Ta paragraf pravi, da bodi vzgoja mladine versko-naravna. Jaz pravim, da se naše učiteljstvo drži ravno citiranega paragrafa. (Ugovori na levi.) Res je, grešniki se dobe povsod, med učitelji, pa tudi med duhovniki, advokati in trgovci. (Medklici na levi.) Pa prosim Vas, gospodje, saj imate moč v rokah! Kaznujte ga, kdor je kazni vreden, saj ste dobro izveščani v tem. (Klic v središču: „Res je!“) Seveda pa ne razumem pod versko vzgojo političkega fanatizma, pač pa si razlagam to vzgojo po onem nauku, ki ga je učil največji učitelj vseh narodov, Jezus Kristus, ko je dejal: Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe! — Učitelj, vkljub temu, da strada, da trpi pomanjkanje, zvesto izpolnjuje svoje dolžnosti! Ne rečem, povsod se dobe grešniki, ali kdor si čist in nedolžen, pa poberi kamen in ga vrzi vame! (Odobravanje v središču.)

Iz tega, kar sem navedel, gotovo izvira opravičena trditev, da v danih razmerah učiteljstvo ne more delati več, kakor dela, in v danih razmerah tudi drug klic ne more izhajati iz vrst učiteljstva, nego ta: Naj dežela plačuje delo, ker je dežela za to dolžnik!

Seveda nastane tu vprašanje, kje dobiti denar?

Že v jesenskem zasedanju sem med drugim stavil predlog, naj se vlada pozove, da naj plača 50 % k učiteljskim plačam. Tedaj je čestita večina visoke zbornice zavrnila ta predlog, ki se ga bom pa v zvezi temu usojal danes ponoviti. Sploh pa je želja učiteljstva, da naj bi država, ki ima po členu XVII. državnega osnovnega zakona vso oblast nad šolstvom, prevzela tudi vse dolžnosti napram učiteljstvu. Tako se je že dne 3. novembra 1899 izreklo vse avstrijsko učiteljstvo brez razlike narodnosti na skupni skupščini na Dunaju za tak državni prispevek. Tedanji voditelj naučnega ministrstva, dr. Hartel, je tudi deputaciji učiteljstva zagotovil, da bo prva skrb države, sanirati deželne finance z edinim namenom, da se bo končno mogla definitivno rešiti regulacija plač vsega avstrijskega učiteljstva.

Zato stavljam predlog, ki se glasi:

„Deželni zbor skleni:

Vlada se pozivlja, da prispeva deželi 50 % za plače ljudskošolskega učiteljstva.“

Nadalje sem v zadnjem zasedanju stavil nujni predlog, naj se uvede takozvani kulturni davek. Pri tem stojim na tistem stališču, ki ga je pred par leti zastopal g. poslanec dr. Šusteršič, ko je na nekem javnem shodu v „Katoliškem domu“ dejal, da se more regulacija učiteljskih plač izvršiti le tedaj, če zaradi tega ne bo bolj obremenjen kmetiški stan, ker je že danes dovolj obremenjen. To je čisto pravilno, da se ne obremene manj imoviti, ubožnejši sloji, temveč naj se obremene tisti krogi, ki razpolagajo z večjimi dohodki in tega obremenjenja ne bodo toliko čutili. To pa je le mogoče, ako uvedemo kulturni davek, ki naj zadene zavode, ki morajo polagati javne račune. V Ljubljani je takih zavodov 61, ki so imeli v preteklem letu okoli 6.000.000 čistega dobička. Če se na zavode na deželi računa dva milijona, bi bilo to skupaj 8.000.000. (Poslanec Supančič: „Gotovo še več!“) In nikogar ne bi bolelo in nihče ne bi bil direktno prizadet, če bi se tem zavodom naložil kulturni davek. Tako bi bilo mogoče deželi izboljšati učiteljske plače, ne da bi bil kmet bolj obremenjen. De-

žela bi na ta način lahko dobila 100.000 K (Poslanec Supančič: „Več, več!“), ako ne več na leto. Na strani 9. priloge 226. vidim, da se je finančni odsek oziral na moj samostalni predlog, glede katerega predlaga pod točko 17. svojih predlogov, da se naj odstopi deželnemu odboru, samo da je tamkaj izpuščena besedica „kulturni“ davek. Jaz bi iskreno priporočal deželnemu odboru, da se oprime tega **kulturnega davka**, in zagadelej stavljam v sprejetje drugi predlog, ki se glasi:

„Deželnemu odboru se naroča, da izdela do prihodnjega zasedanja zakonski načrt o uvedbi kulturnega davka, s katerim se obremene zavodi, ki so prisiljeni polagati javne račune, v korist ljudskemu šolstvu in učiteljstvu.“

Ako se to izvrši, bi imeli na razpolago 100.000 K, če ne še več. Ali to še ne bi zadostovalo! Toda mi smo ljudski poslanci, in ker ljudstva ne gre obremenjevati z novimi davki, in ker to, kar delamo tukaj, delamo zgolj iz ljubezni do ljudstva, pa **odpravimo dijete!** Sicer nas je malo tu, ki bi živeli v bogastvu, ali nič zato, odpravimo dijete! Ob enem pa naj bodo mesta deželnega glavarja in mesta deželnih odbornikov častna mesta. (Odobravanje v središču.) — Vrše se tudi razna znanstvena potovanja, za kar je določenih 14.000 K. Odpravimo tudi to! Na dijete bi pridobili 30.000 K, na plači deželnega glavarja in deželnih odbornikov 27.000 K in na potovanjih 14.000 K. To ugne skupaj znašati okroglih 80.000 K. Kulturni davek bo dal 100.000 K, skupaj imamo torej že 180.000 K. S tem bi se pa že lahko začasno regulirale učiteljske plače v smislu predloga g. grofa Margherija, kar bi veljalo toliko časa, dokler ne priskoči država deželam na pomoč!

Gospodje! Vse to, kar sem navedel v pokritje teh stroškov, bi bilo tudi veliko lažje izvedljivo in bolj demokratsko in bolj socialno in tudi bolj simpatično, kakor pa zvišanje naklad na pivo, o čemer naj povem že danes v svojem imenu in v imenu svojih tovarišev, da tako zvišanje naklad najodločneje odklanjamo. (Odobravanje v središču.)

Gospoda, velika krivda, da se stanje učiteljstva ne izboljša, je na strani države, ki sistematično prezira slabi položaj dežele, namesto da bi ji priskočila na pomoč. Toda ravno tako, kakor je država krivična nasproti ljudskemu šolstvu, ravnotako je krivična nasproti srednjemu šolstvu. Dokaz za to je tudi dejstvo, da ne razpiše izpraznjenih mest na ljubljanskih gimnazijah.

Iz zadnje seje deželnega šolskega sveta je znano, da tri mesta na slovenski gimnaziji po preteku dolgega časa še vedno niso razpisana, dočim se je za prosto mesto na nemški gimnaziji, ki ga je doslej zavzemal profesor Pavlin, takoj zahteval terno-predlog. Tu je seveda slovenska večina deželnega šolskega sveta ravnala popolnoma prav, da je to zahtevo zavrnila in zahtevala, da se obenem razpišejo tudi prosta mesta na slovenski gimnaziji. Prav pa je tudi, da se v tej zadevi oglasi deželni zbor in zahteva, da se razpišejo prosta mesta in zasedejo s profesorji, ne pa da bi ta mesta izpolnjevali vedno le suplenti. (Odobravanje.)

Kakšne so razmere na ljubljanski realki, to je visoki zbornici znano. Dijakov slovenske narodnosti je na tem zavodu okrog 300, nemške pa okrog 200. Če se torej računa le po številu slovenskih dijakov, je gotovo potrebna slovenska realka v Ljubljani. Ne gre pa, da bi se pridobila za slovenske dijake realka na ta način, da bi se premestila realka iz Idrije v Ljubljano. Mesto Idrija je žrtvovalo velike vso te za svoj zavod, zato je kratkomalo izključeno, da bi se realka premestila iz Idrije. (Odobravanje.)

Tako sem prišel do idrijskih razmer. Popolnoma kratek bom tu in dotakniti se hočem le še hlapca Jerneja in njegove pravice v Idriji. O razmerah v Idriji sem imel priliko že večkrat govoriti v tej zbornici in, kakor menim, nekaterim gospodom ni všeč, da se govori o žalostnih razmerah idrijskega delavstva. Vzlic temu se jih moram nakratko zopet dotakniti. Idrija pač zavzema popolnoma drugo stališče, kakor ostala mesta v deželi. Plačuje pač veliko, a zato ne dobi nič. In celo, če mesto samo hoče storiti kaj dobrega za delavstvo, pravi deželni odbor, da to ni socialno, da to ni dobro, in stavlja zapreke, da se dotične namere ne morejo izvršiti. (Klici: „Tako je!“) Dotakniti se hočem danes samo enega vzroka, ki je velikega socialnega in velikega zdravstvenega pomena za delavstvo. To so namreč stanovanja, ki jih daje bogati rudniški

erar na razpolago ubogemu idrijskemu delavstvu. Vem, da visoki deželni zbor nima direktnega vpliva na to, da bi se ugodno rešilo to vprašanje in izboljšale razmere, ali mislim pa vendar, da bo klic s tega mesta našel več odmeva na pristojnem mestu, kakor pa če delavstvo samo zdihuje v svojih zatohlih prostorih in si ne more pomagati.

Rudniški erar je dajal koncem leta 1908 delavstvu na razpolago 46 delavskih hiš s 193 stanovanji. Opomniti moram tu, da je v Idriji delavskih rodov, ki štejejo 4623 oseb, da pride torej povprečno na eno stanovanje 23 oseb. (Ogorčenje v središču.) Da vidite ta stanovanja v tem času, ko je vse zabito in zaprto, bi Vas bilo naravnost groza. Neka žena mi je pripovedovala, da mora spati pod pečko kakor mačka, da morejo otroci spati v postelji. V delavski rodovini je umrl sin na jetiki. Od njegovega brata sem zvedel, da je ležal na jetiki bolan brat v kuhinji, kjer je spal tudi on. V sobi pa je spalo ostalih šest članov rodovine. Omenjam, da je stanovanje — čeprav erarično — obstajalo samo iz kuhinje in ene sobe! A takih rodov je v Idriji sto, ki morajo bivati z mnogoštevilno rodovino v tesnem prostoru. Tako si ljudje po krivdi rudniške uprave sami nakopavajo bolezni. — Da je v takih razmerah ugodno zdravstveno stanje nemogoče, je umljivo in zato tudi umira v Idriji 25 % do 30 % ljudi za jetiko (Klici v središču: „Čujte!“), in je v mestu vse polno ljudi škrofuloznih in obolenih na drugih takih boleznih, in to le zaradi slabih stanovanj. (Poslanec dr. Oražen: „Škandalozne razmere!“) Tukaj bi se dalo izpremeniti in na bolje obrniti marsikaj, in jaz mislim, da ne bo odveč, ako se visoka zbornica izreče proti takim razmeram ter predlagam resolucijo, ki se glasi:

„Deželni zbor skleni:

Vlada se pozivlja, da nemudoma stopi v dogovor z delavskim ministrstvom v svrhu, naj to ministrstvo sporazumno z mestno občino idrijsko in rudniškim ravnateljstvom v Idriji na svoje stroške zgradi dovoljno število delavskih stanovanj v Idriji.“

Častita gospoda, prihajam h koncu. Glede drugih stvari, ki so mi še na srcu, se bom oglasil na primernih mestih, ko preidemo v podrobno razpravo, za sedaj pa le še rečem eno: Imejmo usmiljenje s hlapcem Jernejem in njegovo pravico v učiteljstvu, pa imejmo tudi usmiljenje z onim delavskega stanu idrijskega mesta! Smatramo za svojo dolžnost, da z vsem ognjem prepričanja delamo za izboljšanje takih razmer. V ta ogenj vrzimo vse sovraštvo, vse nasprotno, vse ozire, da vstane iz njega svobodna in neoskrunjena pravica hlapca Jerneja v učiteljstvu slovenske in nemške narodnosti in hlapca Jerneja v idrijskem delavstvu! (Živahno odobravanje in ploskanje v središču.)

Naš denarni zavod

Geslo: Kar plodono naložim, v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani, registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Promet do konca februarja K 55.820.96.

Naznanilo. Kdor želi od zadruge kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v pošt-nih znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se ne odgovarja.

Uradne ure: Vsak četrtek od 1/2. — 1/3. popoldne in vsako soboto od 6. — 7. zvečer.

Z lažjo se slepe!

Izstopile so tričetrtine „Zavezinih“ članov! Tako vest prinaša „Slovenec“, ko proglašajo prokletstvo nad „Hlapci“. Dober manever „Slovenčevih“ urednikov, ki so se ga priučili od Slomškarjev. (Ali pa narobe.) Toda tudi na to vabo vam ne sede nihče več! **To trditev bomo statistično dokazali kot lažljivo.** Dokazali bomo ob priliki statistično, koliko jih je izstopilo in, če bo potreba, tudi povedali, kateri so izstopili. **Dokazali pa bomo tudi, koliko jih je pristopilo, dokazali, da je število „Zavezinih“ članov naraslo za več članov, nego jih ima vsa „Slomškova Zveza“** — s kateheti vred, ki imajo večino. —

Poleg tega bomo tudi dokazali:

1. da tvori večino „Sl. Zv.“ katehetstvo in duhovništvo sploh;

2. da drugo mesto zavzemajo ženske (čast izjemam!), ki zaradi preobilice ne dobe služb;

3. da naslednje mesto zavzemajo oni, ki so se hoteli efialtsko okoristiti, torej koristolovci, ki so puhleži, neznačajnejši in sploh siromaki za delo v šoli ali izven nje;

4. da so potem oni, ki so se žrtvovali za ženo in otroke (jih spoštujemo še, ker nismo strankarji, ampak v prvi vrsti ljudje) — ne da bi pri tem iskali egoistiških koristi in stvari, ki bi se jim lahko odrekli, temveč jim je bilo le do eksistence otrok in žene, ki jih preskrbeti jim je dolžnost in tudi če postane žrtev lastna oseba. — Ti so zmožni dela, ker ste si hoteli prilastiti le njih zmožnost in delo, ki vam tako primanjkuje, toda zaman, zakaj z nepoštenjem ste jih ubili — izgubili so zmožnost, ker so izgubili vero vase;

5. da imate edino enega v svoji sredi iz prepričanja, ne iz sebičnosti, ne iz egoizma, ne iz koristolovstva, ki je poštenjak od nog do glave, ki se vam ne vda, ko ga hočete okoristiti na škodo naprednega kolega. On je poštenjak, zato ga spoštujemo in vidimo v njem, in le v njem poštenje „Sl. Zveze“, ako prav ne stoji na čelu, temveč je resen, skromen in ponižen delavec v prid svojemu stanu in narodu.

Vse to vam dokažemo! Samo recite, kdaj! Čimprej — tem bolje za nas, čim pozneje — tem bolje za vas! Mi smo pripravljeni!

Učiteljstvo in obrambni sklad C. M. D.

Da, nemško učiteljstvo je darovalo po svojih močeh, posamezno in z združenimi močmi so polagali kamen za kamenom za naš pogin, polagali, ker se zavedajo in dobro vedo, v kak namen ima služiti ta denar. Žrtvovali so in še žrtvujejo!

Pa so li nemški učitelji kaj boljše situirani proti nam? Menda ne in večina je prav tako tupatam v zadregi kot nas kateri ter na Slov. Štajerskem, Kranjskem ali Primorskem. A nekaj drugega je pri njih, česar med nami povsod ne najdeš. — Zaveznosti je malo več in malo več narodnega ponosa in s tem več žrtvovanja!

Predlagalo se je že marsikaj, kako bi tudi učiteljstvo slovensko prispevalo čimveč za obrambni sklad C. M. D. Nekatera — a malo še doslej — učiteljska društva so sklenila nabirati do 200 K in tudi posamezniki so podpisali. Pa, kolegi in kolegije, to je vse premalo, mi lahko zmoremo več, več, veliko več in to s tako malenkostnimi prispevki mesečno, da bo utrpel lahko tudi oni ki mu trdo šiva ob robu.

Gotovo je, da se lahko vsa k o s l e d n j e učiteljsko društvo priglasi, in pomislite, kolikokrat 200 K pa je to. Zdi se mi in če se ne motim, bi prispevala učiteljska društva sama 34 kamnov. Glejte, kako bi povzdignili število in kako se približali zadnji desetici, ki je že zasedena, in z njo dopolnili število 1000 × 200.

Svoječasno se je predlagalo, naj bi dal vsak učitelj društva 20 h, kar bi pač vsak učitelj mesečno lahko utrpel, in v petih letih bi dalo učiteljstvo 10.200 K, s čimer bi se lahko ponašalo in ponosno stalo svojim nemškim kolegom nasproti slovensko učiteljstvo in z njim bi se ponašal naš narod.

Pa ta številka, če se zganemo sedaj v resnih dnevih tudi mi učitelji, bo prekoračena, dosti prekoračena in ko jo bomo položili milemu našemu domu na altar, se nam bo sree smejalo radosti, in mi slovenski učitelji bomo storili v polni meri svojo dolžnost.

Toraj kolegije in kolegi po vseh slovenskih deželah: sedmi februar nas kliče zopet in ne preslišimo tega klica tudi sedaj. Pomislimo, da imamo od 7./2. 1910 sovražnika tudi med sabo in ne samo ob mejah in da rabi C. M. D. naše pomoči danes veliko bolj, česar se moramo mi tudi pošteno zavedati!

Predsedniki posameznih učiteljskih društev, ki še niso priglasi, storite ob prvem prihodnjem zborovanju svojo dolžnost in privedite svoje društvo sigurno do sklepa, da se priglasi k obrambnemu skladu C. M. D. Za teh par mesecev plača lahko vsak svoje desetice nazaj! (Naj se pa ne uvažuje izgovor, da je že itak vsak učitelj član podružnice v svojem kraju, ki je pristopila k skladu, zakaj Nemei imajo tudi podružnice, a vendar še izven teh prispevajo! Upamo danes zatrdno, da naši klici ne bodo brezuspešni in da bomo